

Utbildningsförvaltningen

LÄGESANALYS AV OMVÅRDNADSUTBILDNING I STOCKHOLMS LÄN OCH STAD

VT 2009

RAPPORT TILL FÖRSTUDIE
AV
VÅRD OCH OMSORGSCOLLEGE

Britta Wikman
Gymnasieavdelningen, Utbildningsförvaltningen

Innehåll

1 Bakgrund	2
1:1 Inledning	3
1:2 Undersökningens genomförande.....	4
2 Sammanställning över anordnare av omvårdnadsutbildning i län och stad	4
2:2 Vuxenutbildningsanordnare av omvårdnadsyrken	4
2:3 Gymnasieskolor med omvårdnadsprogram	5
2:4 Totalt antal studerande till omvårdnadsyrken	6
2:5 Profileringar av yrkesutbildning inom vård och omsorg	6
3 Befolkningsutveckling i län och stad	8
3:1 Lägesanalys av resursbehovet av omvårdnadsutbildning i relation till demografi och arbetsmarknad	9
4 Utvecklingsområden inför fortsatt planering och utbyggnad av omvårdnadsutbildning.....	11
4:1 Tidplan	11
4:2 Utvecklingsområden	12
4:3 Kvalitetsanalys av form och innehåll på omvårdnadsprogrammet	12
4:4 Fortsatt utveckling av nya eftergymnasiala utbildningar – samverkan med nya yrkeshögskolan.....	14
4:5 Ta fram strategier för rekrytering och marknadsföring.....	14
4:6 Bygga upp en plattform för regional samverkan inom utbildning till vårdyrken	15
4:7 Planering av uppbyggnad och drift av en ny omvårdnadsutbildning, regionalt och lokalt.....	15
5 Sammanfattning	15
Litteraturhänvisning	18

I BAKGRUND

Vår tids demografiska utveckling ställer krav på samverkan mellan olika aktörer på nationell, regional och lokal nivå. På kort tid har vi gått från höga till låga döds- och födelsetal i hela världen. Befolkningen blir äldre och Sverige är ett av de länder som åldras snabbast. Vi har flest antal 80-åringar av alla och denna trend håller i sig.¹ Migrationen fortsätter att bidra till fortsatt befolkningstillväxt i Sverige och där Stockholms län och stad toppar statistiken. Tillika bidrar förra årets nativitet till att både Stockholms län och stad förblir de snabbaste växande regionerna i landet.² Prognoser visar hur en förändrad ålderssammansättning i befolkningen kräver samhällsplanering i samverkan mellan olika sektorer. Med många fler äldre, nyfödda och barn i skolåldern kommer efterfrågan på tjänster inom vård och omsorg att öka. Samtida med dessa förändringar i befolkningsstrukturen visar prognoser över arbetsmarknaden att det kommer att bli stora pensionsavgångar bland utbildad omvårdnadspersonal, däribland också vårdpersonal specialiserad inom barnsjukvård.³ Det kommer att krävas både nytänkande och organisatorisk innovationsförmåga för att klara av att svara mot de behov som denna samhällsutveckling för med sig. Omvårdnadssektorn har blivit en viktig tillväxtfaktor i samhället.

Ett samarbetsprojekt benämnt *Förstudie till Vård- och omsorgscollege i Stockholmsregionen* pågår sedan första januari 2009 mellan Utbildningsförvaltningen Stockholms stad och Stockholms läns landsting. Vård- och omsorgscollege är en samverkansform mellan utbildningsanordnare och arbetsliv, med fokusering på att kvalitet i vårdutbildningen skall säkras.⁴ Denna lägesanalys av omvårdnadsutbildning i länet och staden syftar till att ge ett underlag till fortsatt diskussion om alternativa handlingsvägar för kompetensförsörjning inom omvårdnadssektorn – med eventuell uppbyggnad av ett Vård och omsorgscollege på både regional och lokal nivå. Efterfrågan på kvalificerad och välutbildad vård- och omsorgspersonal kommer att öka runtom i hela landet och då särskilt i storstadsregionerna. Vi behöver stora mått av både kreativitet och handlingskraft om vi ska kunna vända en negativ sökandefrekvens hos våra ungdomar vid gymnasievalet och få fler att söka vårdutbildning. Tillika locka fler vuxna att välja fortbildning och vuxenstudier till omvårdnadsyrken,

¹ Underlagsrapport nr 13 till Globaliseringsrådet, Tomas Lindh (2008), Tryck Editra Västerås

² SCB *Befolkningen i Stockholms län 2008* (2009-02-17) www.scb.se

³ *Hälso- och sjukvården till 2030*, s 52 ff, SKL (2005). Se också *Vård och omsorg – en framtidsbransch*, Nutek & Almega (2007)

⁴ Den första juni 2006 bildades ett nationellt råd i Sverige för Vård- och omsorgscollege. Medlemmar är SKL, Kommunal, Vårdföretagarna, Vårdförbundet och KFS

samt se över former för kompetensutveckling av befintlig personal inom omvårdnad.

I både Gymnasieutredningen (2009) och Lagrådsremiss – En ny gymnasieskola (2009) framförs kravbilden på yrkesutbildningens innehåll med utgångspunkt i stärkt samverkan mellan skola och samhällsliv. Skolan är inte ensam kommunikatör om vilka kunskaper och färdigheter som behövs inför morgondagen. Frågor om anställningsbarhet efter avslutad gymnasieexamen från yrkesförberedande program pekar på betydelsen av att integrera lärandet i arbetslivet. Från arbetsgivarhåll finns önskemål om delaktighet i utformningen av yrkesutbildning i framtiden.⁵ Informations- och kommunikationstekniken, framväxten av alternativa vårdformer och behovsbilden hos en åldrande befolkning behöver på olika sätt tas i beaktande i yrkesutbildning inom vård och omsorg.

I:I Inledning

Som en del i förstudien av Vård- och omsorgscollege i Stockholmsregionen har ett researcharbete genomförts bland samtliga utbildningsanordnare av yrkesutbildning inom vård och omsorg i Stockholms län och stad. I föreliggande rapport presenteras en lägesanalys av antalet utbildningsanordnare och studerande utifrån ett mätredslag våren 2009.⁶ Det övergripande syftet har varit att få en överblick av hur utbudet av utbildningsplatser på ungdomsgymnasium och vuxenutbildningar ser ut, ställt i relation till befolkningsutveckling och förändringar på arbetsmarknaden i länet och staden. Samt att utifrån insamlad data härom formulera utvecklingsområden inför fortsatt arbete med planering av omfattning, form och innehåll i vård- och omsorgsutbildning i Stockholmsregionen. De stora frågorna handlar om hur en ökad försörjningsbörda i samtliga kommuner ska lösas. Inom ett decennium kommer vi att ha så många fler att försörja som står utanför arbetsmarknaden.⁷

Bifogad sammanställning i bilaga 1 och 2 innehåller en översikt av vårdutbildningar i länets samtliga kommuner, uppdelad mellan vuxenutbildningar och ungdomsgymnasieskolor. För varje kommun presenteras utbudet av vårdutbildningar med fokus på antal skolor, utbildningsanordnare, aktuellt elevintag, samt inriktning på vårdutbildningen. Utifrån genomförd sammanställning kan fastslås att det finns en mycket stor kompetens att ta tillvara under planeringsfas och uppbyggnad av en förstärkt vårdutbildning i linje med de

⁵ SOU 2008:27 *Framtidsvägen – En reformerad gymnasieskola och Lagrådsremiss – En ny gymnasieskola* (23 april 2009).

⁶ Statistiken är sammanställd utifrån ett mätredslag våren 2009, pga av rörlighet bland studerande, samt frånvaro av uppgifter från Nacka kommun, är siffrorna att betrakta som ungefärliga.

⁷ *Hälso- och sjukvården till 2030*, s 52ff SKL (2005).

kvalitetskrav som både föreskrivs i Gymnasieutredningen (2009) och Lagrådsremissen (2009), tillika i kvalitetskriterier för vård- och omsorgscollege.

1:2 Undersökningens genomförande

Fas 1 – Till insamlandet av uppgifter om utbildningsanordnare och vårdutbildningar för både ungdomar och vuxna i länet har följande källor använts: Kommunförbundet Stockholms län, Gymnasieintagningen Stockholms län, respektive kommuns hemsida, samt direktkontakt med studieansvariga på de olika skolorna. Insamlad data inbegriper antal skolor och studerande, eventuell profilering av vårdutbildning, samt om utbildningen genomförs hos privat eller kommunal anordnare.

Fas 2 – Via kontakt med studieansvariga på kommunnivå och studie- och yrkesvägledare/rektor på respektive gymnasieskola har uppgifter inhämtats om aktuellt elevintag. Mättnedslaget utgår från ett mättillfälle våren 2009. Eftersom elevantal kan ändras under terminen ger statistiken en ungefärlig överblick över antalet utbildningsplatser och studerande i län och stad.

Fas 3 – Fördjupning i demografi och rapporter om lägesituationen inom omvårdnadssektorn på global, regional och lokal nivå har utgjort underlag för fortsatt analys av utbildningsplatser i Stockholms län och stad, ställt i relation till den demografiska utvecklingen och behov på arbetsmarknaden.

Fas 4 – Sammanställning av insamlad data har skrivits ihop till en rapport, inkluderande skiss över utvecklingsområden att använda inför fortsatt arbete med planering och utbyggnad av omvårdnadsutbildning.

2 SAMMANSTÄLLNING ÖVER ANORDNARE AV OMVÅRDNADSUTBILDNING I LÄN OCH STAD

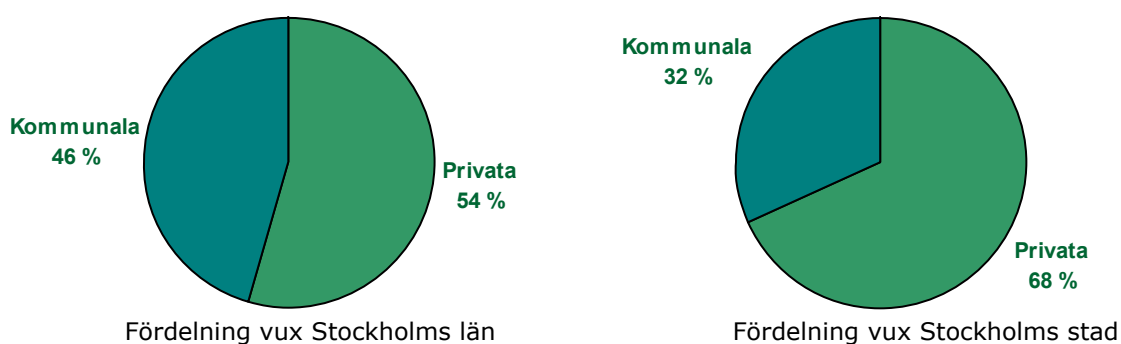
2:2 Vuxenutbildningsanordnare av omvårdnadsyrken

I samtliga av länets kommuner är det möjligt att som vuxen studera enstaka kurser inom vård och omsorg. Utbudet av studievägar inom vårdsyrken skiljer sig dock åt mellan kommunerna. Det är totalt 20 utbildningsanordnare, 13 kommunala och 7 privata, som i olika omfattning bedriver vårdutbildningar runtom i länets kommuner.⁸ Genom enskilda kommuners upphandling med privata entreprenörer

⁸ Privata anordnare: Didactus, KompetensutvecklingsInstitutet, Lärgården, OmsorgsLyftet, SweJa, Hermods, MedLearn. Kommuner som anordnar vux inom omvårdnad: Botkyrka, Haninge, Lidingö, Norrtälje, Nynäshamn, Sigtuna, Stockholm, Sundbyberg, Södertälje, Tyresö, Upplands-Bro, Värmdö, Österåker.

kan flera utbildningsalternativ till vården erbjudas till vuxenstuderande. Samverkan mellan kommuner skapar också fler valmöjligheter för vuxenstuderande.

I Kunskapscentrum Nordost har kommunerna: Danderyd, Täby, Vallentuna och Vaxholm gått samman för att gemensamt samordna vuxenutbildningen. Härigenom blir upphandling av vårdutbildning tillgängligt för hela regionen. Även Ekerö, Solna och Stockholm samverkar kring kursutbud för vuxenutbildning. Nämnas kan också Södertörns vux där samverkan finns mellan Botkyrka, Haninge, Huddinge, Nynäshamn, Södertälje, Tyresö och Värmdö. Vid mätbudslaget hade tio kommuner vuxenstuderande enbart i kommunal regi: Botkyrka, Haninge, Lidingö, Norrtälje, Nynäshamn, Sigtuna, Tyresö, Upplands-Bro, Värmdö och Österåker.

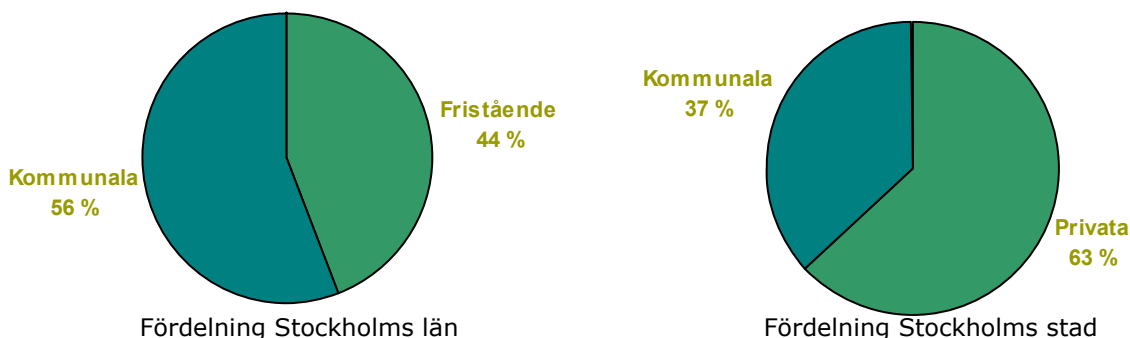
Mätbudslaget våren 2009 visar på totalt 1870 vuxenstuderande inom vård och omsorg i länet, varav 500 utgörs av studerande i Stockholms stad.

I länet studerar 855 vuxna till yrken inom omvårdnad hos kommunala anordnare och 1015 finner vi hos privata utbildningsanordnare. I Stockholms stad har också de privata anordnarna flest antal studerande: 340 vuxna att jämföra med 160 studerande inom den kommunala vuxenutbildningen.

2:3 Gymnasieskolor med omvårdnadsprogram

Fördelningen mellan privata och kommunala anordnare av omvårdnadsprogrammet är relativt jämn i länet. I staden är det en övervikt av fristående gymnasieskolor som erbjuder studier på omvårdnadsprogrammet. Fler och fler kommuner i länet väljer att uppdraga åt fristående gymnasieskolor att anordna utbildningar inom omvårdnad. Vid mätbudslaget våren 2009 hade

sex fristående och tio kommunala gymnasieskolor elever inskrivna på OP.⁹ Den största utbildningsanordnaren i länet är Didactus, fristående gymnasieskola, med 259 elever inskrivna på OP vid mätnedslaget. Därefter följer Igelstaviken, kommunal skola i Södertälje, med ett elevantal om 186.

Totalt antal studerande på gymnasieskolans omvårdnadsprogram i länet är 1260, varav 362 utgörs av studerande i staden.

Aktuellt elevintag på de olika utbildningsinstanserna visar en skillnad mellan privata och kommunala anordnare, där småskalighet karaktäriserar det privata alternativet. I länet är det en övervikt av studerande på ungdomssidan som studerar hos kommunala anordnare. I Stockholms stad det omvända, där vi har fler ungdomar i fristående skolor. I länet studerar 703 elever på kommunala gymnasieskolor och 557 på fristående. Att jämföra med staden där 134 elever studerar på kommunala gymnasieskolor (Kungsholmen och Tensta) och 228 på fristående.

2:4 Totalt antal studerande till omvårdnadsyrken

Vid mätnedslaget våren 2009 utgörs det totala antalet studerande till vård- och omsorgsyrken i länet, inkluderat både ungdomar och vuxna, 3130, varav 862 hör hemma i staden.

2:5 Profileringar av yrkesutbildning inom vård och omsorg

Skolorna i länet skiljer sig åt vad gäller profilering. Många skolor har samverkan med högskola och arbetsliv, samt marknadsför studierna med att det leder till jobb i en framtid. Flera valbara fördjupningar förekommer såsom sjukvård, ambulansvård, räddningsmedicin, psykiatri, äldreomsorg och funktionshinder.

⁹ Fristående gymnasieskolor i länet: Didactus, John Bauer, Consensum vård och hälso gy, Jensen Västra, Stadsmissionen och Doctus. Kommuner med ungdomsgymnasieskolor med OP: Botkyrka, Haninge, Huddinge, Norrtälje, Nynäshamn, Sigtuna, Stockholm, Södertälje, Tyresö och Täby.

Några skolor samverkar också med skolor internationellt och ett par av dem erbjuder också APU utomlands. Uppdragsutbildning, validering och flexibla studier lyfts fram inom vuxenutbildningen.

Nedan följer en sammanställning över de profileringar av yrkesutbildning inom vård och omsorg som förekommer hos utbildningsanordnare runtom i länet.

- **APU**

Utbudet av yrkesutbildning till vårdyrken visar en tydlig vilja att länka samman teori och praktik. APU, arbetsplatsförlagd utbildning, är ett viktigt inslag i utbildningen, och eftersträvansvärt är ett nära samarbete med arbetsgivare och arbetsmarknad. Flera skolor har inom sitt upptagningsområde upprättat samarbetsavtal med vårdinrättningar i både privat och offentlig regi. På några av gymnasieskolorna erbjuds, som tidigare nämnts, också möjlighet att göra praktik utomlands – även samverkan internationellt förekommer på några skolor.

- **Validering**

Validering lyfts speciellt fram i profileringen hos de privata anordnarna. Validering är ett redskap att använda för att integrera tidigare erfarenheter från studier och yrkesliv i den enskilda studieplaneringen. Härigenom erhålles vägledning inför planering av innehåll i den arbetsplatsförlagda utbildningen, vilket till exempel kan medföra kortare studietid. Hos en utbildningsanordnare praktiseras även validering för studieplanering av teoridelen. Validering marknadsförs som ett sätt att höja kvaliteten på vuxenutbildningen. På de kommunala skolorna förekommer också validering men är inget som särskilt profilerar vårdutbildningen.

- **Distansutbildning – webbaserad undervisning – flexibilitet**

Genom möjlighet till distansutbildning och webbaserad undervisning har flertalet vuxengymnasier integrerat informationsteknik i utbildningen. Vuxenstudier möjliggörs med hänsyn till vuxnas livssituation med familj och försörjningsbörda. Även flexibla studier erbjuds.

- **PU – påbyggnadsutbildning och KY – kvalificerad yrkesutbildning**

Eftergymnasial utbildning såsom kvalificerad yrkesutbildning (KY) och påbyggnadsutbildning (PU) är ytterligare studievägar som erbjuds för kompetensutveckling av vårdpersonal. Det är utbildningar som är nära länkade till arbetsliv med utbud som till exempel omsorgsassistent, ledning och handledning i vård och omsorg.

- **Uppdragsutbildning**

Både kommunala och privata anordnare av vårdutbildning erbjuder uppdragsutbildning till arbetsgivare och andra intressenter. Genom skräddarsydda utbildningspaket är kompetenshöjning av vårdpersonal i fokus.

- **Föreläsningar och seminarier**

En privat utbildningsanordnare erbjuder föreläsningar och seminarier kring aktuella teman inom vård och omsorg, till både samarbetspartners och allmänhet. Även egen producerad litteratur används i marknadsföringen.

- **Fördjupningskurser**

Flertalet skolor lyfter särskilt fram valbara fördjupningar i sin profilering av omvårdnadsprogrammet såsom inriktning mot sjukvård, äldreomsorg, psykiatri och funktionshinder, samt räddningsmedicin och ambulansvård. Ett par skolor erbjuder fördjupning i ledarskapsteori.

- **Förstärkt språkundervisning i svenska för vårdpersonal**

I sammanställningen över vårdutbildningar i länet som här föreligger har en kommun, Nynäshamn, implementerat en form för svenskundervisning för nyligen invandrad vårdpersonal (Sfv). Genom samverkan mellan sex kommuner i Södertörnvux kommer utbudet av förstärkt svenskundervisning fler studerande tillhanda. Inom ramen för samverkan i Vuxenutbildningsregionen i Stockholms län har ett utbildningspaket i Svenska för yrkesutbildningar (Sfx) tagits fram. Målsättningen är att kommunerna i länet ska driva utvecklingsfrågan om förstärkt svenskundervisning i yrkesutbildningen för vuxna.¹⁰

3 BEFOLKNINGSUTVECKLING I LÄN OCH STAD

Av landets totala folkökning år 2008 stod Stockholms län för 43 %. Det är i storstadsregionerna som folkmängden ökar mest och Stockholms stad utmärker sig som den snabbaste växande staden i landet. Ett stort födelseöverskott och fler inflyttade än utflyttade bidrar till den stora tillväxten.¹¹ I en gemensam rapport från SCB, USK, Demografikonsulten och Region- och trafikkontoret i Stockholms län beräknas länets befolkning för tiden 2008-2017 i sin helhet ha ökat med 12 % till en folkmängd om 2 177 000 personer fram till år 2017. Rapporten pekar på en ökad nativitet som den främsta bidragande faktorn till folkökningen. Födelsenettot

¹⁰ KSL:s broschyr *Handlingsplan Sfx/SAS (2008)*

¹¹ Stockholms stad hade en befolkning på 810 120 personer vid årets slut 2008. Se SCB *Befolkningen i Stockholms län 2008* (2009-02-17) www.scb.se

står för 62 % av befolkningsökningen. Ålderssammansättningen ändrar karaktär. Vi kommer att ha många fler åldringar i hela länet. Äldre i åldern 65-71 år förutspås öka med 41 %. Tillika ökar antalet barn från nyfödda upp till 16 år med i snitt 14 %, medan ungdomar i gymnasieåldern 16-19 år beräknas minska med hela 10 %. ¹²

Trots en ökning om 8 % arbetsföra i åldern mellan 20-64 år räcker det inte till för att försörja alla de som är utanför arbetsmarknaden. Rapporten förutser en ökad försörjningsbörda – om än olika för länets kommuner. Sundbyberg är den enda kommun där försörjningstrycket minskar. Även Stockholm, Solna och Huddinge klarar sig bättre. Danderyd fortsätter att ha den tyngsta försörjningsbördan. Stor ökning i försörjningsbördan förutspås också i Vaxholm, Österåker och Upplands-Bro. De demografiska förändringar som presenteras i rapporten utmålar ett rekryteringsbehov av fler yrkesverksamma till vård och omsorg. ¹³

3:1 Lägesanalys av resursbehovet av omvårdnadsutbildning i relation till demografi och arbetsmarknad

I rapporten *Hälso- och sjukvården till 2030* presenteras en framtidsanalys av utvecklingen avseende resursbehovet inom sjukvården och omvårdnadssektorn. Bilden är mångfacetterad och belyser vikten att ta flera faktorer i beaktande i prognoser om resursbehovet hos en förändrad ålderssammansättning hos befolkningen. Utöver insikt om demografien behöver vi förstå mer om hur levnadsmönster och sociala livsvillkor inverkar på hälsa och välmående. Alarm om ökad stress i arbetslivet och felaktiga kostvanor ger signaler om ett ökat behov av resurser till vårdsektorn. Men samtidigt har ett hälsoperspektiv tagit plats i kulturen och medellivslängden ökar. Dessutom fortsätter medicinska och tekniska framsteg att påverka resursbehovet av sjukvård på olika sätt. Fler kan få vård med snabbare behandling. Även psykologiska förklaringar spelar in. Människors värderingar och attityder, samt upplevelser av sjukt och friskt får också återverkningar på behovet av resurser av vård och omsorg. Vidare i rapporten fastslås hur demografins utveckling, med allt fler äldre och nyfödda och barn i befolkningsstrukturen, kommer att öka efterfrågan på utbildad arbetskraft till både kommun och landsting. ¹⁴

Av betydelse är även att ta tillvara på de redan yrkesverksamma inom branschen. Däri finns en utvecklingspotential. Genom att erbjuda fler deltidsanställda heltid skulle en stor del av ett ökat rekryteringsbehov av arbetskraft till vård- och

¹² *Stockholms län – huvudrapport, Befolkningsprognos 2008-2017*, Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting, s 8 ff (2008)

¹³ *Stockholms län – huvudrapport, Befolkningsprognos 2008-2017*, Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting, s 21 ff (2008)

¹⁴ *Hälso- och sjukvården till 2030*, s 9 ff, SKL (2005)

omsorgsyrken kunna klaras av. Det är bristen på personal med adekvat utbildning som kommer att kräva planering för hur åtgärder för kompetensutveckling ska genomföras.¹⁵ Enligt en rapport från Nutek år 2007, *Vård och omsorg – en framtidsbransch*, saknar så många som 60 % av personalen inom omsorg gymnasieutbildning inom vård och omsorg. Rörligheten på arbetsmarknaden är stor vilket också går att avläsa inom omvårdnadssektorn. I en undersökning av Nutek från år 2004 framkommer att av de som en gång utbildat sig till yrken inom vård och omsorg är det bara 61 % som stannat kvar i yrket. Till detta kan tilläggas förväntade stora pensionsavgångar inom sjukvården och omsorgen. Enligt rapporten når så många som 1/3 av de yrkesverksamma inom vård och omsorg pensionsåldern inom ett decennium. Med vidare hänvisning till Arbetsmarknadsstyrelsen beräknas 23 000 personer årligen behöva rekryteras till vård- och omsorgsyrken för att klara av att möta en den ökade försörjningsbörda som följer med demografins utveckling.¹⁶

Enligt SCB hade Sverige en folkmängd vid utgången av år 2008 om 9 256 347 personer och Stockholms län 1 981 263 personer – vilket utgör ca 21 % av landets totala folkmängd. Nuteks siffror med vidare referens till Arbetsmarknadsstyrelsen lyfter fram ett behov av nyrekrytering av vård- och omsorgspersonal om 23 000 personer per år i riket, ger med en grov överslagsberäkning ett rekryteringsbehov om ca 4830 personer årligen till vård- och omsorgsyrken i Stockholms län.¹⁷ Denna siffra kan jämföras med det mättnedslag som genomfördes inom ramen för föreliggande studie där antalet studerande, inkluderande både vuxna och ungdomar, inom vård och omsorg i länet beräknats till 3130. Vilket ger en differens om ca 1700. Till detta bör också hänsyn tas till den rörlighet på arbetsmarknaden som belysts i flertalet rapporter samt till det faktum att en stor andel av de studerande (50-60%) inte slutför sin utbildning eller uppnår slutbetyg.

Sammanställd statistik om läget inom omvårdnadssektorn syftar till att ge riktlinjer till fortsatt utveckling av utbildningsformer inom vård och omsorg. Synligt är att vi utbildar för få till yrken inom detta område idag. Förutom behovet att höja omvårdnadsyrkets status och att öka rekryteringen av fler till branschen, behöver också arbetsvillkor och arbetsmiljö ses över. Det räcker inte med kompetensutveckling och nyrekrytering – incitament på arbetsplatserna är minst lika viktiga. Med de förändringar inom yrkesutbildning som väntas, om en ny gymnasiereform går igenom, är det samverkan mellan skola och arbetsliv som är i

¹⁵ *Hälso- och sjukvården till 2030*, s 52 ff, SKL (2005)

¹⁶ *Vård och omsorg – en framtidsbransch*, Nutek & Almega (2007)

¹⁷ Vid uträkning av behovet av utbildad personal till omvårdnadssektorn till Stockholms län har länets folkmängd om 21 % av landets totala folkmängd utgjort riktvärdet vid överslagsberäkningen.

centrum. Härigenom kan handlingsvägar som främjar dialog mellan skolkunskapen och yrkeslivet ta form, där båda parter har mycket att vinna. Ett erfarenhetsutbyte mellan teori och praktik kan påverka utvecklingen på båda håll. Omvårdnadsprogrammets form och innehåll länkat till arbete med kvalitetssäkring är av betydelse i fortsatt utvecklingsarbete.

4 UTVECKLINGSOMRÅDEN INFÖR FORTSATT PLANERING OCH UTBYGGNAD AV OMVÅRDNADSUTBILDNING

Både i kvalitetskriterier som Nationella rådet tagit fram för Vård- och omsorgscollege och i Gymnasieutredningen 2009 belyses behovet av förstärkt samverkan mellan skola och arbetsliv. Utbildningens innehåll på de yrkesförberedande programmen behöver mycket tydligare länkas samman med de behov och den utveckling som präglar arbetsplatserna inom vård och omsorg de senaste årtiondena. Målsättningen är att höja kvalitet och status på vårdirkesutbildningen.

4:1 Tidplan

Fas 1

- Analys av form och innehåll på omvårdnadsprogrammet – länkat till GY-09 och Lagrådsremiss – en ny gymnasieskola, samt kvalitetskriterier för VOC, samt fortsatt analys av genomförd enkätundersökning med eleverna på Kungsholmens gymnasium.
- Se över och stärka samverkan med arbetsgivare, fackliga organisationer, högskola och universitet med fokus på frågor om arbetsplatsförlagt lärande (APL/APU).
- Inleda dialog och skapa kanaler för kommunikation med ansvariga inom omvårdnadssektorn inom olika förvaltningar och stadsdelskontor.
- Skapa nätverk/referensgrupp för diskussion om hur former för stärkt samverkan inom vårdirkesutbildning på regional nivå kan se ut.
- Fortsätta samverkan kring VOC på nationell nivå och också utforma struktur, form och riktlinjer för samverkan i Regionalt och Lokalt programråd.
- Ta fram underlag till uppbyggnad av en hemsida för Vårdirkesutbildning (VOC) länkat till Gemensam Vuxenutbildningsregion (KSL).
- Fortsätta arbetet med nya yrkesutbildningar inom vård och omsorg: med arbetsnamnen PU-Barnundersköterska och nya förslaget PU-Äldrehälsopedagog i samverkan med nya Yrkeshögskolan.

- Marknadsföra den nya PU-Barnundersköterskeutbildningen på Vux-mässan med planerad start ht-10 på Åsö-Vux.
- Arbeta med marknadsföring och metoder för att stärka rekrytering av sökande till vårddyrkesutbildning – här också med fokus på att få fler pojkar.
- Ha kontakt med Skolverket angående fortsatt utredning om nationella inriktningar på omvårdnadsprogrammet och att anmäla deltagande till deras nätverk i ärendet.

Fas 2

- Utifrån beslut om handlingsväg för fortsatt utveckling av omvårdnadsutbildning – eventuellt i form av uppbyggnad av Vård och omsorgscollege eller i annan form – ta fram strategier för uppbyggnad och drift på både lokal och regional nivå.

Fas 3

- Start och drift av en utbyggd vårddyrkesutbildning i samverkan mellan utbildningsanordnare, arbetsgivare, högskola, universitet och fackliga organisationer – ev inom ramen för ett VOC på lokal, regional och nationell nivå.

4:2 Utvecklingsområden

4:3 KVALITETSANALYS AV FORM OCH INNEHÅLL PÅ OMVÅRDNADSPROGRAMMET

- Genomföra en **översyn av kursutbud** inom vård och omsorg – jämföra olika utbildningsanordnare på både ungdomsgymnasiet och vuxenutbildning, samt eftergymnasial nivå med syfte att öka kunskapen om hur utbildningens innehåll svarar mot ökade krav i arbetslivet.
- I dialog med urval av handledare inom den **arbetsplatsförlagda utbildningen** genomföra en utvärdering med syfte att utröna mer om hur behoven ser ut för att närma teori till praktik. Utifrån resultat härav utforma metoder, tips och idéer för att stärka lärandeprocesser som skall äga rum i den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen – det som Gy-09 föreslår ska benämnas APL – arbetsplatsförlagt lärande.
- Stärka **samverkan med högskola** och universitet.
- Tillsammans med lärare och elever på ett urval av gymnasieskolor (i första hand Kungsholmens och Tensta gymnasier) driva **didaktiskt och pedagogiskt utvecklingsarbete** i någon form, med syfte att utforska metoder och lyfta fram förebilder i interaktivt arbetssätt och samverkan med arbetslivet – så kallat **entreprenöriellt lärande**. (I denna process

ingår också en uppföljning av genomförd **enkätstudie** från arbetet med förstudien).

- I linje med innehållet i GY-09 och Lagrådsremiss – En ny gymnasieskola ta fram förslag på hur **examinationsformer** kan se ut i utbildningen: rollen som examenslärare/yrkesläraren, examensuppgift/yrkesprov, valideringsprocessen på vuxenutbildningen.
- Utifrån dialog med urval av anordnare av OP, samt handledare inom APL/APU öka förståelsen för hur **IKT** (information och kommunikationsteknik) kan integreras i undervisningen – lyfta fram exempel och modeller för hur IKT kan utgöra ett verktyg direkt i lärandet – i samförståelse med behoven på arbetsplatserna.
- Se över möjligheter till förstärkt **omvärldsorientering** i utbildningen – tillsammans med lärare och elever på urval av gymnasieskolor belysa hur det globala perspektivet tar plats i utbildningen, samt ge exempel på hur ökad internationalisering kan nås. Tillika i linje med kriterier för VOC se över hur **hälsoperspektivet** integreras i utbildningen.
- Se över och hjälpa till med arbete att **stärka elevinflytandet** över lärandet – också detta i linje med förslag i GY-09 och i kvalitetskrav i VOC. I dialog med lärare, skolledare och elever se över hur strukturen för **Lokala programråd** kan ta form i praxis – länkat till det nya förslaget i Lagrådsremiss – en ny gymnasieskola – och däri uppbyggnad av så kallade **Nationella Programråd**.
- Utifrån samverkan med avnämare, skolledare, lärare och elever ta fram förslag på form och innehåll för **Lärningsutbildning** – även detta med utgångspunkt i innehållet i Lagrådsremiss och den nya Gymnasiereformen.
- Utveckla former för hur **förstärkt svenskundervisning och språkutvecklande arbetssätt** kan integreras i vårdutbildning – på både ungdomsgymnasiet och Vux (SFI). Här också utveckla samarbete med projektet Språksam för att ta del av samlade erfarenheter. Få tips och idéer.
- Utforma förslag på hur ett så kallat **Individuellt alternativ** (så benämnt i GY-09) kan utformas på omvårdnadsprogrammet med fokus på att lyfta den enskilda elevens kompetenser med sikte på omvårdnadsyrket. Tillika ta fram förslag till innehåll och form för så kallad **Programintroduktion** för elever med utländsk bakgrund som kan behöva extra mycket svenskundervisning – svenska i vårdyrkesutbildning.
- Utforska mer om **innehåll och form för uppdragsutbildning** bland annat i dialog med pågående projekt som exempelvis projektet Carpe – hur satsa på uppdragsutbildning med fokus på arbete med funktionshinder.
- **Spetsutbildning** – en möjlighet att integrera studierna på omvårdnadsprogrammet med forskning. Ta kontakt med Skolverket och se över regelverk för en sådan ansökan.

4:4 FORTSATT UTVECKLING AV NYA EFTERGYMNASIALA UTBILDNINGAR – SAMVERKAN MED NYA YRKESHÖGSKOLAN

Det arbete som påbörjats inom ramen för förstudien med att ta fram nya eftergymnasiala vårdutbildningar fortsätter.

- **PU-Barnundersköterska:** Utifrån samlade erfarenheter från yrkesverksamma barnsköterskor, arbetsgivare, fackliga representanter och utbildningsanordnare ta fram ett innehåll till en ny påbyggnadsutbildning inom barnsjukvård – med förslag till yrkestitel: Barnundersköterska. Framtidsbilden av yrket visar hur stora pensionsavgångar av barnsköterskor kommer att leda till stor brist på utbildad och kvalificerad arbetskraft inom barnsjukvård, både inom länet som inom hela landet.
- **PU-Äldrehälsopedagog:** För att kunna svara mot förändringar i den demografiska utvecklingen, med en åldrande befolkning och stora pensionsavgångar inom omvårdnadsyrken, krävs att vi ser över både utbud och kvalitet i vårdirkesutbildning och yrkesmiljö. Ett tydligare hälsoperspektiv i yrkestiteln är mer i linje med den behovsbild som äldre ger uttryck för idag. I denna process skapa referensgrupp och nätverkskontakter inom äldreförvaltningen.¹⁸

4:5 TA FRAM STRATEGIER FÖR REKRYTERING OCH MARKNADSFÖRING

- **Syv** – nå ut med information och utbildning till studie- och yrkesvägledare om innehåll i ny vårdirkesutbildning – länkat till VOC
- Rekrytera så kallade **vårdgymnasieinspiratörer** – elever från OP som får ge info och berätta om sin utbildning för elever i åk 8 och 9.
- I samverkan med arbetsgivare erbjuda **prao-platser** inom vårdirken till elever i åk 8 och 9
- Rekrytera **manliga vårdirkesarbetande** som kan delta i marknadsföring och ge info till elever i åk 8 och 9, samt till vuxenstuderande – på vuxmässan + andra forum.
- Ta fram underlag till att göra **film om yrkets praktik** där både flickor och pojkar finns med – som ger positiv bild av vård- och omsorgsyren
- **Skapa debatt** om vårdirket i framtiden – skriva artiklar, delta i skapandet av temadagar på skolor, uppmuntra projektarbeten med koppling till vård och omsorg
- Lyfta fram **profileringar** såsom hälsoperspektiv, globala frågor – praktik utomlands, framtidens jobb, IT, samverkan med arbetslivet,

¹⁸ Jmfr SOU 2008:126 *I de äldres tjänst*, Gösta Jedberger där föreslås yrkestiteln Äldreassistent.

genusperspektiv, mänskliga rättigheter, entreprenöriellt lärande, karriärmöjligheter, forskning, högskola, universitet etc.

- Utforska mer om hur Landstingets tidigare satsningar på stärkt rekrytering till vårdyrken utfallit – bl a Info.center med t ex stöd till handledare på praktikplatser och så kallade yrkeskort.

4:6 BYGGA UPP EN PLATTFORM FÖR REGIONAL SAMVERKAN INOM UTBILDNING TILL VÅRDIRKEN

- Skapa nätverk och referensgrupper för en eventuell uppstart av regionalt Vård- och omsorgscollege – även om VOC ej blir av behövs ett nätverk i länet för samverkan kring behov och kvalitetsfrågor inom vårdyrkesutbildning, bl a för att arbeta fram rutiner för hur info inom vård och omsorgsutbildningar ska spridas till kommuner och anordnare runtom i länet.
- I samarbete med IT-kunnig expertis ta fram en hemsida för Vård- och omsorgsutbildning (ev för VOC) på regional nivå. Här utgör det relativt nystartade samarbetet inom Gemensam vuxenutbildningsregion en bra ingång.

4:7 PLANERING AV UPPBYGGNAD OCH DRIFT AV EN NY OMVÅRDNADSUTBILDNING, REGIONALT OCH LOKALT

- Utifrån beslut om handlingsväg för fortsatt utveckling av omvårdnadsutbildning – eventuellt i form av Vård och omsorgscollege – ta fram strategier på både lokal och regional nivå (budget, lokaler, lärare, samverkan med högskola/universitet och arbetsgivare, hemsida, kursutbud med inriktningar och profilering, marknadsföring, rekrytering etc.)
- Start och drift av en utbyggd vårdyrkesutbildning i samverkan mellan utbildningsanordnare, kommuner/KSL, arbetsgivare, högskola, universitet och fackliga organisationer, berörda förvaltningar och ansvariga för omsorgsfrågor inom stadsdelarna.

5 SAMMANFATTNING

Vi står inför en framtid med ett växande behov av personal inom vård och omsorg. Omvårdnadsyrkets status behöver stärkas. Ett viktigt uppdrag att lyfta fram olika framtidsmöjligheter i den nya vårdutbildning som växer fram. Studievägar för både ungdomar och vuxna behöver ses över i nära samverkan med arbetsliv och forskning. I lägesanalysen avseende resursbehovet av omvårdnadsutbildning i Stockholms län har fastslagits att vi idag utbildar alldeles för få personer till yrken inom vård och omsorg. De demografiska förändringarna inom hela landet ställer

krav på beredskap och handlingskraft för att kunna klara en ökad försörjningsbörda inför framtiden. Med kunskap om hur en alltmer globaliserad värld inverkar på arbetsmarknaden, är det av betydelse att utbildningsväsende och arbetsliv finner vägar till gemensamma lösningar. Vi behöver utveckla strategier för att locka fler till vårddyrken, samt få de som utbildar sig att stanna kvar i yrket. Vidare ta tillvara på den samlade kompetens som finns hos befintlig personal.

Idéverk bakom vård- och omsorgscollege utgör ett intressant område att utforska mer. Via samverkan mellan arbetsgivare, fackliga organisationer, högskola och utbildningsanordnare är målsättningen att integrera skolkunskapen med både forskning och arbetslivserfarenhet från branschen. Ett regionalt vård- och omsorgscollege, med uppgift att samordna vårdutbildning i länet, skulle då vara den instans som beslutar om start av lokala vård- och omsorgscollege. Certifiering av nya vård- och omsorgscollege på både lokal och regional nivå handhas av vård och omsorgscollege på nationell nivå (nationella rådet).¹⁹

I Lagrådsremiss – En ny gymnasieskola (2009) föredrar regeringen åt Skolverket att utreda mer om former och innehåll för inrättande av så kallade nationella programråd. Det ligger i linje med den struktur för kvalitetssäkring som utformats inom vård- och omsorgscollege. I remissen föreslås de nationella programråden ha en bred representation med företrädare från bland annat avnämare, fackliga organisationer och statliga myndigheter som ansvarar för denna del av verksamheten.

De nationella råden för yrkesprogrammen bör ha till uppgift att ge råd och stöd dels när det gäller att utveckla innehållet i utbildningen, dels när det gäller examensmål och uppgifter för gymnasiearbetet. Programråden bör även bidra med underlag till uppföljningen av elevernas etablering på arbetsmarknaden. Vidare bör programråden bistå Skolverket med analys av uppföljningen och underlag till informationsmaterial för elever. Råden kan på så sätt fungera som forum för en kontinuerlig dialog mellan Skolverket och avnämarna. Syftet med dialogen är att matcha utbildningsutbudet med efterfrågan på arbetsmarknaden för att underlätta ungdomars övergång från yrkesutbildning till arbetsliv.²⁰

Den utvecklingsprocess som satts igång genom förstudien av vård- och omsorgscollege utgör en bra plattform till ett fortsatt förändringsarbete som väntas om förslaget till ny gymnasiereform går igenom.

Inför uppbyggnad av en Gemensam vuxenutbildningsregion i länet (2006) intervjuades ansvariga för skolutveckling på kommunal nivå i samtliga länets kommuner. Där framkom behov av information och samordning kring aktuellt

¹⁹ <http://www.vo-college.se/>

²⁰ Lagrådsremiss – En ny gymnasieskola, s 45 (23 april 2009)

utbud av utbildningsplatser och utbildningsanordnare. Resultatet indikerar på vikten att skapa ett forum för lokala anordnare av yrkesutbildning inom länet, där de kan inhämta information, utbyta erfarenheter, samt samverka kring vårdutbildning, arbetsmarknad och forskning.²¹ En samordning av omvårdnadsutbildning möjliggör också samverkan mellan vuxenutbildning och ungdomsgymnasium. De eftergymnasiala utbildningarna, barnundersköterska och äldrehälso pedagog, som initierats inom ramen för arbetet med förstudien av vård och omsorgscollege, skulle härigenom också kunna erbjudas till elever i gymnasieskolan – som en påbyggnad eller integrerad del i deras treåriga studier på omvårdnadsprogrammet. Detta öppnar dörrarna för att pröva hur en spetsbildning skulle kunna implementeras inom yrkesutbildning.

Det kommer att ställas allt högre krav på den enskilda individen att agera självständigt på arbetsmarknaden. Tekniska framsteg och den demografiska utvecklingen utgör de främsta påverkansfaktorerna till dagens strukturella förändringar. Näringslivet har ändrat karaktär mot ökad valfrihet och mångfald inom flertalet produktionsområden. Detta förutspås också ske i ökad omfattning inom den offentliga sektorn.²² I pedagogiskt utvecklingsarbete inom omvårdnadsutbildning bör handlingskompetens stärkas hos både våra ungdomar och vuxenstuderande så att de står väl rustade att möta de snabba förändringar som präglar vår tids arbetsmarknad.

²¹ En studie i syfte att undersöka förutsättningarna för att skapa en gemensam vuxenutbildningsregion , KSL (2004)

²² Grönbok- Entreprenörskap i Europa (2003)

www.ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/green_paper/green_paper_final_sv.pdf

LITTERATURHÄNVISNING

- *Befolkningen I Stockholms län 2008* (2009-02-17) www.scb.se
- *En studie i syfte att undersöka förutsättningarna för att skapa en gemensam vuxenutbildningsregion*, KSL (2004)
- *Grönbok- Entreprenörskap i Europa* (2003)
www.ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/green_paper/green_paper_final_sv.pdf
- *Hälso- och sjukvården till 2030*, SKL (2005)
- *Lagrådsremiss – En ny gymnasieskola*, Utbildningsdepartementet (23 april 2009)
- *SOU 2008:27 Framtidsvägen – En reformerad gymnasieskola*
- *SOU 2008:126 I de äldres tjänst*, Gösta Jedberger (2008)
- *Stockholms län – huvudrapport, Befolkningsprognos 2008-2017*, Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting (2008)
- *Underlagsrapport nr 13 till Globaliseringsrådet*, Tomas Lindh (2008), Tryck Edita Västerås
- *Vård och omsorg – en framtidsbransch*, Nutek & Almega (2007)
- *Vård- och omsorgscollege, nationella rådet*: <http://www.vo-college.se/>